

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1679>

Volume 6 Issue 6, p. 37-52, June 2013

YARATICI DRAMA UYGULAMALARININ ÖĞRETMEN ADAYLARININ YARATICI DRAMAYA YÖNELİK TUTUMLARINA VE UTANGAÇLIK DÜZEYLERİNE ETKİSİ*

*THE EFFECT OF CREATIVE DRAMA PRACTICES ON PRE-SERVICE
TEACHERS' ATTITUDE TOWARDS CREATIVE DRAMA AND LEVEL OF
SHYNESS*

Öğr. Gör. Ayşegül OĞUZ

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği

Arş. Gör. Ebru ALTUN

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Eğitimi

Abstract

Shyness is one of the most important obstacles which may affect human beings self-confidence negatively and may prevent from expressing themselves easily in the community. In this context, creative drama activities which provide individuals to communicate and interact with each other and allow them to be more socially is important in field of teacher education. The purpose of study was to investigate the attitudes of individuals who trained on drama towards creative drama, find individual level of shyness and examine relationship of them. Research group was consisted of 20 pre-service teachers who had attended creative drama parctices for a semester. "Shyness scale" and "Creative Drama Attitude Scale" were used to collect the data required by the study. "Shyness scale", which was developed by Cheek and Buss (1990) and

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

adapted by Güngör (2001) to Turkish, in the study to find individuals' level of shyness, scale was used by researchers. It has 20 items as likert type. "Creative Drama Attitude Scale" which was developed by Okvuran (2001) used to examine pre-service teachers' attitude toward creative drama. It has 45 items as likert type. In this research, weak-experimental design including pre-test and post-test of the weak-experimental group was used. In order to see whether there is any recognizable difference between levels of shyness and attitude toward creative drama, data was analyzed with independent and dependent t test. End of the semester semi structured interviews were made with participants about education and creative drama. According to results, creative drama practices decrease level of shyness in other word effect it positively, semi structured interviews shows that preservice teachers express themselves well with the contributions of creative drama practices. In this study, it was concluded that creative drama provides pre-service teachers to be relaxed in their social life, to be able to express them more easily, to develop their communication skills. As a result, it can be said that creative drama can be used as an effective method in lessons, especially if the students have problems when they start a new school or an institute. Through, they can be social and fit in with the society.

Key words: creative drama, shyness, rol playing, improvisation ¹

Öz

Bireylerin toplum içerisinde kendilerini rahatça ifade etmelerini, diğer bireylerle iletişim içinde olmalarını ve sosyalleşmelerini engelleyen en önemli faktörlerden biri de utangaçlıktır. Bu bağlamda, bireylerin birbirleriyle etkili bir biçimde iletişim ve etkileşim içinde bulunmalarına olanak veren ve bireylerin daha sosyal olmasını sağlayan yaratıcı drama etkinliklerinin öğretmen yetiştirme alanında kullanılması önemlidir. Bu araştırmanın amacı yaratıcı drama uygulamalarına katılan öğretmen adaylarının yaratıcı dramaya yönelik tutumları ile utangaçlık düzeylerindeki değişimi incelemektir. Bu bağlamda araştırmada tek gruplu ön test-son test zayıf deneysel desen kullanılmıştır. Bir dönem boyunca yaratıcı drama uygulamalarına katılan 20 öğretmen adayına, yaratıcı dramaya yönelik tutumlarını ölçmek üzere hazırlanmış 45 maddeden oluşan Yaratıcı Drama Tutum Ölçeği (Okvuran, 2000) ile utangaçlık düzeylerini ölçmek amacıyla hazırlanmış 20 maddeden oluşan Utangaçlık Ölçeği (Güngör, 2001) ön test-son test olarak uygulanmıştır. Ölçekler 5'li likert tipinde olup elde edilen veriler SPSS 17 paket programıyla incelenmiştir. Ayrıca, uygulamaya yönelik görüşleri de alınmıştır. Yapılan bu araştırma göstermektedir ki, yaratıcı drama uygulamaları öğretmen adaylarının utangaçlıklarının azalmasında ve kendilerini daha iyi ifade etmelerine katkıda bulunmaktadır. Bu araştırmada yaratıcı drama eğitiminin öğretmen adaylarının sosyal ilişkilerinde daha rahat davranmalarını, kendilerini daha iyi ifade edebilmelerini, iletişim becerilerinin gelişmesini sağladığı sonucuna varılmıştır. Yapılan araştırma ve elde edilen

¹ *Bu çalışmanın bir kısmı ICES2011'de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

sonuçlar dikkate alındığında yaratıcı dramanın derslerde etkili bir yöntem olarak kullanılabilmesi, özellikle de öğrencilerin uyum sorunu yaşadığı dönemlerde, yeni bir öğretim kurumuna başladıkları dönemde bu yöntemin etkili olabileceği söylenebilir. Bu sayede öğrenciler buldukları ortama rahat uyum sağlayarak sosyalleşebilirler.

Anahtar kelimeler: Yaratıcı drama, utangaçlık, rol oynama, doğaçlama

GİRİŞ

“Yaratıcı dramanın genel amacı, çocukların, ergenlerin ve gençlerin canlandırmalar yoluyla gerçek dünya ile kurgusal dünya arasında gidip gelmelerini olanaklı kılarak, *bir bilinçlenme ve kültürlenme süreci içerisinde*, her alanda yaratıcı, kendine yetebilen, kendini tanıyan, çevresiyle iletişim kurabilen ve bunu geliştirebilen, ifade gücü ve biçimleri artmış, imgesel düşünebilen, estetik kaygı, demokratik tutum ve davranışları gelişmiş bireyler yetiştirmektir” (Adıgüzel, 2010: 80). Bu kazanımların elde edilmesi büyük oranda yaratıcı dramanın eğitimde kullanılmasıyla sağlanabilir. “Dramaya eğitimde yer vermenin ilk yararı, eğitimin hedeflerinden olan bireyin kendini gerçekleştirme için birlikte çalışma ve sorumlulukları paylaşma fırsatını vermesidir. Eğer birey kendini gerçekleştirebilmişse, yaratıcı, dürüst, iletişime açık ve bağımsız olabilir” (Üstündağ, 1994). Bu sayede modern çağın gereksinimine uygun, kendine güveni artan, iletişim becerileri yüksek bireylerden oluşan bir toplum yaratmak olanaklı olabilir.

Eğitim etkinliklerinin başarılı bir biçimde gerçekleşebilmesi için bireylerin iletişim ve etkileşim içinde bulunması önemlidir. Bu önem dikkate alındığında bireyin sosyalleşmesini engelleyen ve etkili bir iletişimin önündeki engellerden biri olan utangaçlığın azaltılması da önemlidir. Bireylerin birbirleriyle etkili bir biçimde iletişim ve etkileşim içinde bulunmalarına olanak veren ve bireylerin daha sosyal olmasını sağlayan yaratıcı drama etkinliklerinin özellikle öğretmen yetiştirme alanında kullanılması önemlidir.

Yaratıcı drama süreçleri, iletişim becerilerinin gelişmesine yardımcı olur, bireyin kendini ifade etmesi kolaylaştırır. “Denilebilir ki dramanın doğasında etkileşim vardır. Etkileşim, daha çok, insanın insanla karşılaşmasında ortaya çıkan bir olgudur” (San, 1996:151). Eğitimde yaratıcı drama, doğaçlama, rol oynama vb. tiyatro ya da drama tekniklerinden yararlanılarak, bir grup çalışması içinde bireylerin bir yaşantıyı, bir olayı, bir fikri, bir eğitim ünitesini, kimi zaman da bir soyut kavramı ya da davranışı, eski bilişsel örüntülerin yeniden düzenlenmesi yoluyla ve gözlem, deneyim, duygu ve yaşantıların gözden geçirildiği “oyunsu” süreçlerde anlamlandırması, canlandırmasıdır (San, 1996:149). Yaratıcı drama süreçlerinde duygu ve düşüncelerin ifade edilmesine yönelik pek çok çalışma yapılabilir. Yapılan bu çalışmalarda

etkileşimin çok önemli bir yeri vardır. Yaratıcı dramada etkileşim sosyal ilişkilerin güçlenmesine yardımcı olur. Üstündağ'a (1998:32) göre yaratıcı dramanın hedeflerinden biri de "kendine güven duyma ve karar verme becerileri kazanma"dır. Kendine güven duyma yaratıcı drama süreçleri ile sağlanabilir. Doğaçlamalar buna iyi bir örnek olarak verilebilir, çünkü doğaçlamalarda doğru ve yanlış yoktur. Bu durum da bireyde yanlış yapma korkusunu ortadan kaldırabilmektedir. "Bu korkunun olmaması bireyin yaratıcılığını ortaya koymasını ve geliştirmesini sağlayan bir özellik taşımaktadır" (Okvuran, 2000).

Doğaçlama ve rol oynama teknikleri yaratıcı drama süreçlerinde en sık kullanılan teknikler arasındadır. "Doğaçlama, önceden hiç belirlenmemiş veya çok az tasarlanmış, spontan, serbest bir biçimde gerçekleşir ve insanla birlikte vardır" (Adıgüzel, 2010: 425). Doğaçlamanın kendiliğinden gelişmesi ve yanlış yapma korkusu barındırmaması bireyin utangaçlığını aşmasına yardımcı olabilir. "Rol oynama, tiyatro ve yaratıcı dramayla ilgili tüm etkinliklerde temel bir tekniktir. Yaratıcı dramada bir teknik olarak rol oynama, doğaçlama sırasında imgelemeyle ya da açıkça, bir kimliği, bir başkasını veya başkalarının işlevlerini ya da yerini kabullenme, kişiliği üstlenme, canlandırma etkinliğidir" (Adıgüzel, 2010: 433). Rol oynamada birey başka bir kişiliği canlandırdığından, "-miş gibi" yaparak kendini daha rahat ifade edebileceği ve utangaçlık düzeyinde azalmanın olabileceği söylenebilir.

Utangaç olan bireyler üzerlerinde olumsuz bir baskı hissedebilirler. Bu da kendilerine olan güvenlerini olumsuz etkileyebilir ve toplum içerisinde kendilerini rahatça ifade etmelerini engelleyebilir. Bazı insanlarda daha fazla görülse de çoğu insan utangaçlık yaşayabilmektedir. Pilkonis (1977), utangaçlığı; sosyal durumlardan kaçınma ve sosyal ortamlara katılmada başarısızlık olarak ifade etmektedir. İnsan ilişkilerinin hayatın pek çok alanında önemli olduğu düşünülürse utangaçlığın azaltılması büyük önem taşımaktadır. Kendine güveni olumsuz etkileyen utangaçlığın yaratıcı drama ile azaltılabileceği düşüncesiyle bu çalışma yapılmıştır.

"Utangaç kişilerin en çok korku duyduğu durumların basında yeni birileri ile tanıştırılma, yetkili biriyle karşılaşma, telefonda konuşma, ziyaretçileri karşılama, alay edilme, toplum önünde konuşma, kalabalıkla yemek yeme, bir işi yaparken izlenme, genel tuvaletleri kullanma gibi durumlar geliyor" (Arends, 2000; Akt. Durmuş, 2006: 62). Utangaçlık hisseden bireylerin kendilerini yalnız hissedebilecekleri, sosyal kaygı taşıyabilecekleri, güven duymada sorun yaşayabilecekleri, göz teması kurmada ve arkadaşlık kurmada zorluk çekebilecekleri söylenebilir. Bu durumun da insan ilişkilerinde bir engel olabileceği söylenebilir. Bu olumsuzluğu aşmak için yaratıcı drama süreçlerinden yararlanılabilir. Çünkü yaratıcı dramanın doğasında iletişim, etkileşim ve paylaşım vardır. Düşüncelerin, yaşam deneyimlerinin ve duyguların farklı rollerle paylaşımı bireylerin yaratıcı drama çalışmalarına katılmalarıyla olanaklı olabilir. Eleştirilme korkusunun da utangaçlığın belirtilerinden birisi olduğu söylenebilir. Yaratıcı drama süreçlerinde "doğru" ya da "yanlış" gibi yargılamalar olmadığından bireyde eleştirilmekten korkma duygusu azalabilir. "Oynanan rolün gerçek olmayışı, oynayanın kendisi kalıp, oynadığı kişi olma zorunluluğu

bulunmaması, o kişiye bir risk, kendini tehlikeye atma sorumluluğu getirmemektedir. Yaşamda üstlendiğimiz çeşitli rolleri (toplumsal roller gibi) üstümüzden kolayca atamayız, onları değiştiremeyiz. Rolünü değiştirme, yeni bir durumu yaratma, düzeltme, araştırma, yeniden ve farklı oynama, yaratıcı dramanın içeriğinde vardır” (San, 1996: 154).

“İnsanda dünya hakkındaki bilinçlenmenin davranışa dönüşmesi; deneyimler, bilgi alışverişi, dil, yani ifade, kültürlenme ve dünya görüşünün gelişimi ile olur. İnsan ile çevresi arasındaki etkileşim sürecinde en önemli aşama iletişimdir” (Adıgüzel, 2010: 27). İletişim becerisi yüksek olan bireyin kendine olan güveninin de yüksek olduğu söylenebilir. Kişinin kendine güvenmesi ve diğer insanlara güvenmesi insanlarla kuracağı iletişim bakımından önem taşımaktadır. Yaratıcı drama süreçlerinde kişiler arası iletişim ve etkileşim doğal olarak ortaya çıkar. “İletişim, dramanın hem amaçlarına ulaşmada bir araç hem de kapsamında, amaçlarında, yöntemlerinde, boyutlarında yer alan bir kavramdır ve yaratıcı drama sürecindeki katılımcılar için oldukça önemlidir” (Adıgüzel, 2010: 29). Yaratıcı drama süreçlerinde yapılan uygulamalar sayesinde bireyin anlatma, konuşma, karşısındakini dinleme becerilerinin gelişmesi sağlanabilir. Bu becerilerin gelişmesi ile bireylerin utangaçlık düzeylerinde azalma görülebilir. Bu çalışmada da yaratıcı drama uygulamaları ile öğretmen adaylarının yaratıcı drama yöntemine yönelik tutumlarının artması ve utangaçlık düzeylerinin azalması beklenmiş ve bu beklentinin ne kadar gerçekleştiği incelenmiştir.

Çalışmanın amacı

Çalışmanın amacı yaratıcı drama uygulamalarına katılan sınıf öğretmeni adaylarının yaratıcı dramaya yönelik tutumları ile utangaçlık düzeylerinin uygulamadan kaynaklı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek ve yaratıcı drama uygulamalarının bu değişkenler üzerindeki etkisini incelemektir. Bu bağlamda sınıf öğretmeni adaylarıyla yaratıcı drama yöntemi ile bir dönem boyunca uygulama yapılmıştır. Araştırmacılar tarafından uygulanan yaratıcı drama çalışmaları, rol oynama, doğaçlama gibi yaratıcı drama tekniklerine dayalı olarak hazırlanmıştır.

Çalışmanın amacı kapsamında aşağıdaki alt problemlerin yanıtları aranmıştır.

1. Alt problem: Uygulamaya katılan öğretmen adaylarının utangaçlık ölçeği ön test-son test puan ortalamaları arasında anlamlı fark var mıdır?
2. Alt problem: Uygulamaya katılan öğretmen adaylarının yaratıcı drama tutum ölçeği ön test-son test puan ortalamaları arasında anlamlı fark var mıdır?

3. Alt problem: Cinsiyet değişkenine göre uygulama öncesi ve sonrası sınıf öğretmeni adaylarının yaratıcı dramaya yönelik tutumlarında ve utangaçlık düzeylerinde anlamlı bir fark var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma deseninin araştırmanın sorularını cevaplamak ya da hipotezlerini test etmek amacıyla araştırmacı tarafından kasıtlı geliştirilen bir plan olduğu söylenebilir (Büyüköztürk, 2001). Deneysel model ile yapılan her araştırmada mutlaka bir karşılaştırma vardır. Bu belli bir şeyin kendi içindeki değişimleri ya da bu “şey”ler arası ayrımların karşılaştırılması anlamında olabilir (Karasar, 2005: 88). Bu çalışmada deneme öncesi modellerden “tek grup ön test-son test modeli” kullanılmıştır. Bu araştırma modelinde ön testler sayesinde grubun deney öncesi durumu ve son testlerle de uygulama sonrası durumu belirlenir. Son test ölçümlerinin ön test ölçümlerinden büyük olması bağımsız değişkenin etkisi olarak kabul edilir ve bu amaçla bağımsız değişkenin ne derece etkili olduğuna karar verebilmek için bu iki ölçümün sonuçları birlikte kullanılır (Karasar, 2000: 96). Bu araştırmada deneysel işlemin etkisi tek bir grup üzerinden yapılan bir uygulamayla test edildiğinden, araştırmanın modelini zayıf deneysel desen oluşturmaktadır. “Deneklerin bağımlı değişkenine ilişkin ölçümleri uygulama öncesinde ön test, sonrasında son test olarak aynı denekler ve aynı ölçme araçları kullanılarak elde edilir” (Büyüköztürk ve diğerleri, 2011: 198).

Çalışma grubu

Bu araştırma, 2010-2011 akademik yılı güz döneminde, Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı 4. sınıfta öğrenim gören 33 öğretmen adayı ile yürütülmüştür. Araştırmaya katılan 33 öğretmen adayından 13 öğretmen adayının kâğıdı farklı sebeplerle (ön test veya son testlerde bulunmama, eksik veri) elenerek 7’si kadın, 13’ü erkek olmak üzere 20 öğretmen adayından elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

Verilerin toplanması ve veri toplama araçları

Bu araştırma ön test ve son test dışında 10 hafta boyunca yaratıcı drama yöntemi kullanılarak hazırlık-ısınma, canlandırma ve değerlendirme aşamalarına bağlı olarak hazırlanan ders planları her hafta 2 ders saati olmak üzere yapılmıştır. Hazırlık-ısınma aşamasında öğretmen adaylarını derse zihinsel ve bedensel olarak hazırlayabilecek ısınma çalışmaları ile oyun kullanılmıştır. Canlandırma aşamasında rol oynama, doğaçlama gibi yaratıcı drama teknikleri kullanılarak somut yaşantılar geçirmeleri sağlanmıştır. Değerlendirme aşamasında sürecin farklı teknikler (istasyon, altı şapka tekniği, soru-cevap) kullanılarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

Uygulama boyunca, uygulamadan kaynaklı olarak sınıf öğretmeni adaylarında ortaya çıkan değişimleri incelemek ve anlamlandırmak amacıyla iki farklı ölçekten elde edilen veriler kullanılmıştır. Bu bağlamda, yaratıcı drama uygulamalarına katılan 20 sınıf öğretmeni adayına, bireylerin yaratıcı dramaya yönelik tutumlarını ölçmek üzere Okvuran (2000) tarafından hazırlanmış 5’li likert tipinde 45 maddeden oluşan Yaratıcı Drama Tutum Ölçeği ön test - son test olarak uygulanmıştır. Likert tipi olarak

düzenlenen ölçekte cevaplar beş seçenekli (Kesinlikle Katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum, Kesinlikle Katılmıyorum) olarak düzenlenmiştir. 45 maddeden oluşan ölçekte 15 madde yaratıcı drama ile ilgili olumsuz ifadeler içermektedir (5, 10, 13, 15, 18, 22, 24, 25, 26, 29, 31, 32, 35, 38, 40), toplanan veriler analiz edilirken bu maddeler ters kodlanmıştır. Yapılan bu çalışmada ölçeğin güvenilirlik katsayısı .81 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan bir diğer ölçek olan “Utangaçlık Ölçeği”, 1981 yılında Chekk ve Buss tarafından geliştirilmiş ve Güngör (2001) tarafından Türkçe’ye uyarlaması yapılan 20 maddeden oluşan 5’li likert tipinde bir ölçektir. Ölçekte yer alan maddeler bireylerin kendilerini ne kadar utangaç olarak nitelendirdiklerine ilişkin duygu ve davranışlara yönelik ifadeler yer almaktadır. Güngör, (2001) ölçeğin, testin tekrarı yöntemi ile elde edilen güvenilirlik katsayısını .83; iç tutarlığı saptamak amacıyla hesaplanan Cronbach Alfa katsayısını .91 olarak bulmuştur. Yapı geçerliğini belirlemek amacıyla yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin tek boyutlu olarak değerlendirileceği belirtilmiştir. Yapılan bu çalışmada ölçeğin güvenilirlik katsayısı .78 olarak hesaplanmıştır. Utangaçlık ölçeği “Bana Hiç Uygun Değil” seçeneğine 1 (bir), “Uygun Değil” seçeneğine 2 (iki), “Kararsızım” seçeneğine 3 (üç), “Bana Uygun” seçeneğine 4 (dört), “Bana Çok Uygun” seçeneğine 5 (beş) puan verilerek puanlanmaktadır. Utangaçlık ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 100, en düşük puan ise 20’dir. Ölçekte yer alan maddelerin hepsi utangaçlık durumunu belirten olumsuz ifadeler şeklinde düzenlenmiştir. Ölçekte yer alan maddelerle ilgili ters puanlama yapılmayıp, bireylerin ölçekten aldıkları puanların yüksek olması kendilerini utangaç olarak algıladığını göstermektedir.

Elde edilen veriler SPSS 17 paket programıyla incelenmiştir. Ayrıca yaratıcı drama uygulamalarından sonra gruptan seçilen 6 sınıf öğretmeni adayı ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılarak yaratıcı dramaya ve ders kapsamında yapılan uygulamalara yönelik görüşleri alınmıştır. Görüşmeye katılacak olan 6 öğretmen adayı son test sonrasında gönüllülük esasına dayalı olarak seçilmiştir. Her bir görüşme ses kaydı alınarak yapılmıştır ve 10-15 dakika sürmüştür. Ses kayıtları transkripte dökülmüştür, betimsel analiz ile analiz edilmiştir. Görüşmede sorulan sorular aşağıda verilmiştir:

- Bu dönem boyunca uyguladığımız yaratıcı drama uygulamaları size neler kazandırdı?
- Bu dönem boyunca uyguladığımız yaratıcı drama uygulamaları insanlar arası iletişiminizi nasıl etkiledi?

BULGULAR

Bu bölümünde uygulama boyunca toplanan nicel verileri incelemek için gerekli istatistiksel analizler SPSS 17 (Statistical Package for the Social Sciences) paket

programı kullanılarak yapılmıştır. Alt problemleri. Verilerin analizinde bağımlı örneklem t testi ve bağımsız örneklem t-testi kullanılmış olup analizler $p=0,05$ anlamlılık düzeyinde test edilmiştir.

1. Alt probleme yönelik bulgular

Uygulama öncesi ve uygulama sonrası sınıf öğretmeni adaylarının utangaçlık düzeylerinde bir farklılaşma olup olmadığını tespit etmek amacıyla ön test ve son test olarak uygulanan utangaçlık ölçeğinden elde edilen verilere ilişkin bağımlı örneklem t testi sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1. Yaratıcı drama uygulamalarına katılan sınıf öğretmeni adaylarının utangaçlık ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistik tablosu

	N	M	Ss
Ön test	20	61,15	12,96
Son test	20	60,10	14,95

Tablo 1 incelendiğinde, yaratıcı drama eğitim alan sınıf öğretmeni adaylarının ön test olarak uygulanan utangaçlık ölçeğinden aldıkları puanların ortalamasının ($M=61,15$; $Ss=12,96$), son test olarak uygulanan utangaçlık ölçeğinden alınan puanların ortalamasından ($M=60,10$; $Ss=14,95$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Utangaçlık ölçeğinden alınan puan ortalaması arttıkça utangaçlık düzeyi de artmaktadır. Betimsel istatistik tablosu yaratıcı drama uygulamalarına katılan öğretmen adaylarının uygulama sonunda utangaçlık düzeylerinin azaldığını göstermektedir. Arada oluşan bu farkın anlamlı farklılığa neden olup olmadığını tespit etmek amacıyla ön test ve son test puanları bağımlı örneklem t testi ile analiz edilmiştir.

Tablo 2. Yaratıcı drama uygulamalarına katılan sınıf öğretmeni adaylarının utangaçlık düzeyleri ile ilgili bağımlı örneklem t testi tablosu

	M_D	Ss	sd	t	p
Ön test-Son test	1,05	7,45	19	,630	,536

* $p<.05$

Tablo 2 incelendiğinde yaratıcı drama uygulamalarına katılan sınıf öğretmeni adaylarının utangaçlık düzeylerinin azaldığı tespit edilmiş ($M_D=1,05$; $Ss=7,45$) olmasına rağmen ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık oluşmamıştır ($t_{(19)} = ,630$; $p=,536$).

Yaratıcı drama eğitimi, sınıf öğretmeni adaylarının utangaçlık düzeylerinin azalmasına katkıda bulunmasına rağmen bu anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir. Bu durumun nedenleri son bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Ölçekten elde edilen veriler incelendiğinde sınıf öğretmeni adaylarının utangaçlık düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı derecede değişmemiş olmasına rağmen uygulama grubundan seçilen öğretmen adaylarıyla yapılan görüşme sonucunda sınıf öğretmeni adaylarının, yaratıcı drama uygulamalarının sosyal ilişkilerinde ve etkinliklere katılmalarında olumlu yönde farklılık yarattığını, kendilerini daha rahat ifade etmelerini sağladığını, yaratıcılıklarının geliştiğini, belirtmişlerdir. Bu bağlamda, uygulama grubunda yer alan öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşme sonucunda öğrencilere ait görüşler aşağıda sunulmuştur.

Ö2: *...bugüne kadar küçük bir tiyatro rolünde bile yer almamıştım toplum önünde rahat edemem diye. İlk defa bu derste rol aldım, kendi rollerimizi kendimiz yazdık. Hem yaratıcılığımız gelişti hem de toplulukla yapılan bir etkinlikte daha rahat olabilmeyi öğrendim. ...bu dersle toplumsal ilişkilerde daha rahat davranmayı öğrendim.*

Ö3: *Her şeyden önce bu eğitimi almak kişiliğimin gelişmesi için büyük bir kazançtır. Çünkü bu eğitim benim duygu ve düşüncelerimi ifade etmeme, kendimi daha iyi anlatmama olanak sağladı. ...Jest ve mimiklerimi daha etkili kullanmamı sağladı. En önemlisi ise bu eğitim sayesinde daha az çekingen ve çok daha rahat oldum... önceden çekindiğim yada tepki çekerim diye yapamadığım, katılamadığım etkinliklere daha rahat katılıyorum. Toplumsal ilişkilerde kendimi ifade etme biçimim gelişti.*

Ö4: *İletişim alanında yaşadığım sorunlar azaldı, özgüvenim arttı. ...toplum içinde ve arkadaş ortamında daha rahat davranmamı ve düşüncelerimi daha rahat ifade etmemi sağladı.*

Ö5: *...bu eğitimle davranışlarım daha da düzene girdi. Arkadaşlarımla yanında daha rahat olmamı ve utangaçlık hissini atmamı sağladı. Bu ders sayesinde diğer derslerdeki konu anlatımlarımda bile etkisini gösterdi, ders anlatırken kendimi çok rahat hissediyorum ve sınıfa çok rahat hakim olabiliyorum. Etkinliklere çok rahat katılabiliyorum ve daha sosyal bir insan oldum.*

2. Alt probleme yönelik bulgular

Uygulama öncesi ve uygulama sonrası sınıf öğretmeni adaylarının yaratıcı dramaya yönelik tutumlarında bir farklılaşma olup olmadığını tespit etmek amacıyla ön test ve son test olarak uygulanan yaratıcı drama tutum ölçeğinden elde edilen verilere ilişkin bağımlı örneklem t testi sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3. Öğretmen adaylarının yaratıcı dramaya yönelik tutum ölçeğinden aldıkları puanlarla ilgili betimsel istatistik tablosu

	N	M	Ss
Ön test	20	166,90	25,72
Son test	20	182,25	18,38

Tablo 3 incelendiğinde, yaratıcı drama uygulamalarına katılan öğretmen adaylarının son test olarak uygulanan yaratıcı drama tutum ölçeğinden aldıkları puanların ortalamasının (M=182,25; Ss=18,38), ön test olarak uygulanan yaratıcı drama tutum ölçeğinden alınan puanların ortalamasından (M=166,90; Ss=25,72) daha yüksek olduğu görülmektedir. Betimsel istatistik tablosu yaratıcı drama uygulamalarına katılan öğretmen adaylarının uygulama sonunda yaratıcı dramaya yönelik tutumlarının olumlu yönde geliştiğini göstermektedir. Arada oluşan bu farkın anlamlı farklılığa neden olup olmadığını tespit etmek amacıyla ön test ve son test puanları bağımlı örneklem t testi ile analiz edilmiştir.

Tablo 4. Yaratıcı drama uygulamalarına katılan öğretmen adaylarının yaratıcı dramaya yönelik tutumları ile ilgili bağımlı örneklem t testi tablosu

	M _D	Ss	sd	t	p
Ön test- Son test	15,35	20,65	19	3,34	,004

*p<.05

Tablo 4 incelendiğinde yaratıcı drama uygulamalarına katılan öğretmen adaylarının yaratıcı dramaya yönelik tutumlarının olumlu yönde geliştiği tespit edilmiştir (M_D=15,35; Ss=20,65). Ön test ve son test arasında oluşan bu fark son test lehinedir ve arada anlamlı bir farklılık oluşturmuştur ($t_{(19)}=3,34$; $p=.004$).

Öğretmen adaylarıyla yapılan görüşme sonucunda da yaratıcı drama uygulamalarının öğretmen adayları tarafından benimsendiği ve öğretmen adaylarına olumlu kazanımlar sağladığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, uygulama grubunda yer alan öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşme sonucunda öğrencilere ait görüşler aşağıda sunulmuştur.

Ö1: Öncelikle hafta boyunca derslerde sıkılıyoruz ve ben drama dersinin geleceği günü bekliyorum... normalde topluluk içinde konuşmaktan çok çekinirim ama bu eğitimle kendimi topluluk içinde ifade etmeyi, onların önünde bir şeyler yapmayı öğrendim. Sınıfımıza canlılık geldi.

Ö2: Yaratıcı drama bize daha geniş hayal kurabilmeyi, eğlenirken aynı zamanda düşündürmeyi, hayal bile olsa hayat karşısında hangi şekillerde bulunabileceğimizi ve bunları görebilmeyi kazandırdı. Ayrıca bu yöntem ile ders çok eğlenceli hale geldi ve dersi çekici kıldı. Herkesin derse karşı bir sevgisi ve gelme isteği

oluştı. Benim en sevdiğim ve en aktif olduğum ders haline geldi. Kendimin farkına vardım. Derslere katılmam gerektiğini anladım.

Ö3: ...aklımızı kullanmamızı sağladı. Bir metni ezberleyip o metinle hareket etmek rolümüzü yapmak bize bir şey katmazdı. Bunda ise hayal gücümüz geliyor, normal hayatta olmak istediğimiz karakterleri yaratıcı dramada canlandırabiliyoruz. Karakterleri ve metnin nasıl ilerleyeceğini bir belirliyoruz bu da kişisel gelişimimize katkıda bulunuyor.

Ö4: Bu eğitimle sosyal iletişim ve etkileşim kurmam kolaylaştı, yaratıcı ve eleştirel düşünmeyi öğrendim, karar verme sürecimi kısaltarak daha etkili karar vermeme sağladı, karşımdaki kişileri daha iyi anlamayı ve kendimi daha iyi anlatabilmemi sağladı.

Ö5: Bu ders olaylara geniş çerçeveden bakabilmemi sağladı. Kişilerle daha ayrıntılı bilgi sahibi olabilmek için onların yaşadığı çevrelere bakmam gerektiğini öğretti. Olasılıklı düşünebilmeyi, alternatif fikirler üretebilmeyi, kendimi anlatırken karşılaştığım güçlükleri aşmayı sağladı. Kısa senaryo yazabilmeyi öğrendim. Taklit yeteneğim gelişti. Sosyal ortamlara katılarak etkinliklere katılmanın ne kadar eğlenceli olduğunu öğrendim.

Ö6: Bu eğitimle öğrenmeden haz aldım. Dersler samimi bir ortamda işlendi, herkes kendi gibi davrandı, belirli kalıplara sokulmadı. Bu eğitim insanı hayata ve yaşayacağı topluma hazırlayacak bir nitelik taşımaktadır.

3. Alt probleme yönelik bulgular

Uygulama öncesi ve uygulama sonrası sınıf öğretmeni adaylarının cinsiyet değişkenine göre utangaçlık düzeylerinde ve yaratıcı dramaya yönelik tutumlarında bir farklılaşma olup olmadığını tespit etmek amacıyla ön test ve son test olarak uygulanan utangaçlık ölçeğinden ve yaratıcı drama tutum ölçeğinden elde edilen verilere ilişkin bağımsız örneklem t testi sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 5. Öğretmen adaylarının cinsiyet faktörüne göre ön-test son test olarak uygulanan ölçeklerden aldıkları puanlara ilişkin bağımsız örneklem t testi sonuçları

			N	M	Ss	sd	t	p
Utangaçlık Ölçeği	Ön test	Kadın	7	61,57	20,91	19	,104	,918
		Erkek	13	60,92	6,86			
	Son test	Kadın	7	60,57	22,80	19	,101	,921
		Erkek	13	59,84	9,68			

Yaratıcı Drama Tutum Ölçeği	Ön test	Kadın	7	177,71	22,01	19	1,416	,174
		Erkek	13	161,06	26,46			
	Son test	Kadın	7	191,28	23,47	19	1,690	,108
		Erkek	13	177,38	13,64			

*p<.05

Tablo 5’de yaratıcı drama uygulamalarına katılan öğretmen adaylarının cinsiyet faktörüne göre utangaçlık ölçeğinden ve yaratıcı drama tutum ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşp farklılaşmadığına yönelik değerler yer almaktadır. Tablo 1’de ön test olarak uygulanan utangaçlık ölçeğinden alınan puanlar incelendiğinde kadın öğretmen adaylarının utangaçlık düzeylerinin (M=61,57; Ss=20,91), erkek öğretmen adaylarının utangaçlık düzeylerinden (M=60,92; Ss=6,86) daha fazla olduğu görülmektedir. Arada oluşan bu fark ise istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir ($t_{(19)}=,104$; $p=,918$). Benzer şekilde uygulama sonunda son test olarak uygulanan utangaçlık ölçeğinden alınan puanlar incelendiğinde kadın öğretmen adaylarının utangaçlık düzeylerinin (M=60,57; Ss=22,80), erkek öğretmen adaylarının utangaçlık düzeylerinden (M=59,84; Ss=9,68) daha fazla olduğu görülmektedir. Arada oluşan bu fark da istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir ($t_{(19)}=,101$; $p=,921$).

Tablo 5’de ön test olarak uygulanan yaratıcı drama tutum ölçeğinden alınan puanlar incelendiğinde kadın öğretmen adaylarının yaratıcı dramaya yönelik tutum puanlarının (M=177,71; Ss=22,01), erkek öğretmen adaylarının yaratıcı dramaya yönelik tutum puanlarından (M=161,06; Ss=26,46) daha fazla olduğu görülmektedir. Arada oluşan bu fark ise istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir ($t_{(19)}=1,416$; $p=,174$). Benzer şekilde uygulama sonunda son test olarak uygulanan yaratıcı drama tutum ölçeğinden alınan puanlar incelendiğinde kadın öğretmen adaylarının dramaya yönelik tutum puanlarının (M=191,28; Ss=23,47), erkek öğretmen adaylarının dramaya yönelik tutum puanlarından (M=177,38; Ss=13,64) daha fazla olduğu görülmektedir. Arada oluşan bu fark da istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir ($t_{(19)}=1,690$; $p=,108$). Ön test ve son testte cinsiyet faktöründen kaynaklı anlamlı bir farklılık tespit edilememesine rağmen yaratıcı drama uygulamalarının öğretmen adaylarının yaratıcı dramaya yönelik tutumlarının olumlu yönde gelişmesinde etkili olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Utangaçlığın doğuştan getirilen bir özellik olduğunu savunan araştırmacıların yanında, çevresel faktörlerin utangaçlık üzerinde etkili olduğunu savunan araştırmacılar da vardır. Çevresel faktörler arasında özellikle aile üzerine vurgu yapılan çalışmalar yoğunluktadır (Crawford ve Taylor, 2001). Henderson ve Zimbardo (1998) utangaçlıkla ilgili yaptıkları araştırmalarda, utangaçlığın kalıtım ve çevrenin etkisiyle oluşan bir özellik olduğunu ortaya koymuşlardır. Alanyazın incelendiğinde utangaçlıkla ilgili yapılan çalışmalar (Durmuş, 2006, 2008; Walsh, 2002; Heiser ve diğ.,

2003; Yüksel, 2003; Henderson ve Zimbardo, 1998; Pilkolins, 1977) göstermektedir ki, utangaç olan bireyler diğer bireylere oranla kendilerini daha fazla yalnız hissetmektedir. Utangaç bireyler sosyal ve kişiler arası iletişimde kendilerini yeterince ifade edememekte ve bu durumun sürekliliğinde kendilerini toplumdan soyutlayabilmektedirler. Utangaçlığı azaltmada rol oynama, doğaçlama, canlandırma gibi bireyin belirli ortamlarda somut yaşantı geçirmelerine olanak veren davranış provalarının yapılması bireylerin utangaçlık düzeylerini azaltabilir (Durmuş, 2006, 2008; Freeman, Sullivan ve Fullton, 2003).

Eğitimde yaratıcı dramanın kullanılması çok eskiye gitmemesine rağmen, gerek eğitim ortamını tek düzelikten kurtarması gerekse de anlamlı öğrenmeye sağladığı katkılardan dolayı yaratıcı dramaya yönelik çalışmalar son yıllarda oldukça artmıştır. Bu bağlamda, yaratıcı drama uygulamalarının farklı alanlara yönelik tutumlar üzerinde farklılaşma meydana getirip getirmediğini ortaya koymak amacıyla birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Drama öğretmenlerinin etkili öğretmen profiline yönelik tutumlarının incelendiği (Swinton, 1978); yaratıcı drama uygulamaları ile algı düzeyi arasındaki ilişkinin incelendiği (Kaaland-Wells,1994); drama ile etkili yaşantı arasındaki ilişkinin incelendiği (Garcia,1993); öğretmenlerin dramaya yönelik değer verme düzeylerinin incelendiği (Hundert,1996); dramanın sosyal etkileşim düzeyine etkisinin (Yassa,1997) incelendiği; dil ve iletişim becerilerini geliştirmeye etkisinin incelendiği (Mantione ve Smead, 2003; Rances, 2005); eleştirel düşünme becerisinin gelişimine etkisinin incelendiği (Yaffe, 1998) çalışmalar alanyazında yer almaktadır.

Bertiz (2005), drama yöntemiyle öyküleme çalışmaları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada ön test – son test olarak yaratıcı drama tutum ölçeğini kullanarak veriler toplamıştır. Yapılan çalışmada kapsamında elde ettiği verilerde ön test olarak uygulanan yaratıcı drama tutum ölçeğinden alınan puanlarda cinsiyete göre kadınlar lehine anlamlı bir farklılık tespit etmişken uygulama sonunda kadın ve erkek öğretmen adayları arasında cinsiyetten kaynaklı bu farklılaşmanın ortadan kalktığını tespit etmiştir. Yapılan bu çalışmada ise yaratıcı dramaya yönelik eğitim alan öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre ön test-son test olarak uygulanan yaratıcı drama tutum ölçeğinden aldıkları puanlar arasında her iki uygulamada da anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Yaratıcı drama uygulamalarının öğretmen adaylarının utangaçlık düzeylerinin azalmasında etkisinin olup olmadığını tespit etmek amacıyla uygulanan utangaçlık ölçeğinden elde edilen veriler dikkate alındığında öğretmen adaylarının uygulama sonunda utangaçlık düzeylerinin azaldığı ama bu azalmanın anlamlı bir farklılaşmaya neden olmadığı tespit edilmiştir. Alanyazında bu bağlamda farklı bulgulara da rastlanmaktadır. Durmuş'un (2008) araştırmasında yaratıcı drama ile bütünleştirilmiş grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin utangaçlık düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırmacı tarafından geliştirilen yaratıcı drama ile bütünleştirilmiş

utangaçlık programı, yaratıcı dramanın rol oynama, dramatizasyon, doğaçlama vb. tekniklerine dayalı olarak hazırlanan programın öğrencilerin utangaçlık düzeylerinde anlamlı düzeyde azalmaya neden olduğu ve bu azalmanın olumlu etkisinin uzun süreli olduğunu belirtmiştir.

Yapılan çalışmada öğretmen adaylarının utangaçlık düzeylerinde anlamlı bir farklılaşmanın olmamasının pek çok nedeni olabilir. Ama yapılan gözlemler ve görüşmeler sonucunda yapılan bu çalışmada böyle bir sonuç çıkmasının en önemli nedeni olarak uygulama süresinin sınırlı olması gösterilebilir. Bireylerin utangaçlık düzeyleri uzun bir süreçte değişmektedir, kısa süreli yapılan uygulamalar utangaçlık düzeyinin büyük oranda azalmasına neden olacak kadar etkiye sahip olmayabilir. Buna rağmen yapılan görüşmeler, gözlemler ve ölçekten alınan puanlar dikkate alındığında kısa süreli de olsa yapılan uygulamaların meydana getirdiği değişim yaratıcı drama uygulamalarının öğretmen adaylarının kendilerini daha rahat ve daha iyi ifade etmelerini sağladığı şeklinde yorumlanabilir.

Uygulama süresince öğretmen adaylarının performansları, süreç içindeki dönütleri ve yapılan mülakatlar göstermektedir ki öğretmen adayları yapılan bu uygulamalardan keyif almış ve uygulama sürecini faydalı bulmuşlardır. Bu durum alanyazında yapılan diğer çalışmalarla paralellik göstermektedir (Başçı ve Gündoğdu, 2011; Erdem, Kızılhan ve Sarıçam, 2009; Üstündağ, 1998). Bunun yanında öğretmen adayları görüşmelerde uygulamanın iletişim becerilerinin gelişimine katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir, bu sonuç alanyazınla paralellik göstermektedir (Başçı ve Gündoğdu, 2011; Rances, 2005; Turner ve diğ., 2004).

Çalışmadan elde edilen sonuçlar dikkate alındığında, yaratıcı drama eğitiminin öğretmen adaylarının sosyal ilişkilerinde daha rahat davranmalarını, kendilerini daha iyi ifade edebilmelerini, iletişim becerilerinin gelişmesini sağladığı sonucuna varılmıştır. Yapılan çalışma ve elde edilen sonuçlar dikkate alındığında yaratıcı dramanın derslerde etkili bir yöntem olarak kullanılabilmesi söylenebilir. Özellikle de öğrencilerin uyum sorunu yaşayabileceği dönemlerde, yeni bir öğretim kurumuna ilk başladıkları dönemde, bu yöntem kullanılabilir. Bu sayede öğrenciler buldukları ortama rahat uyum sağlayarak daha sağlıklı iletişimde bulunarak sosyalleşebilirler. Yapılan bu çalışma da kısa süreli deneysel bir çalışmadır. Yaratıcı dramaya yönelik yapılan çalışmalar daha uzun süreli olarak yapılırsa yaratıcı drama uygulamalarının farklı alanlardaki etkileri daha ayrıntılı bir biçimde ortaya konabilir. Yaratıcı drama uygulamalarının farklı alanlardaki etkisini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan çalışmalar çeşitlendirilerek alanyazına katkıda bulunulabilir.

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL, A. (2010). *Eğitimde Yaratıcı Drama*, Ankara: Naturel Yayınevi.

- BAŞÇI, Z. ve GÜNDOĞDU, K. (2011). Öğretmen Adaylarının Drama Dersine İlişkin Tutumları ve Görüşleri: Atatürk Üniversitesi Örneği. *İlköğretim Online* (2), 454-467.
- BERTİZ, H. (2005). *Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yaratıcı Dramaya Yönelik Tutumları ve Öyküleme Çalışmalarına İlişkin Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2001). *DeneySEL Desenler*. Ankara: Pegema Yayıncılık.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., ÇAKMAK KILIÇ, E., AKGÜN, Ö.E., KARADENİZ, Ş. ve DEMİREL, F. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- CRAWFORD, L. ve TAYLOR, L. (2001). *Çekingencilik*. (M. Sağlam, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınevi.
- DURMUŞ, E. (2006). *Yaratıcı Drama ile Bütünleştirilmiş Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- DURMUŞ, E. (2008). Yaratıcı Drama ile Bütünleştirilmiş Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerine Etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* (1), 93-114.
- ERDEM, A., KIZILHAN, P. ve SARIÇAM, M. H. (2009). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin yaratıcı drama yöntemine göre işlenen dersten önce ve sonra yaratıcı dramaya yönelik görüşleri arasındaki farklar*. 18. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, , 1-3 Ekim . Ege Üniversitesi, İzmir.
- FREEMAN, G.D. SULLIVAN, K. ve FULTON, C. R (2003). Effects of Creative Drama on Self-Concept, Social Skills, and Problem Behavior. *Journal of Educational Research*, 96(3), 131-138.
- GARCIA, L. (1993). Teacher Beliefs, About Drama. *Youth Theatre Journal*, 8(2), 9-14
- GÜNGÖR, A. (2001), Utangaçlık Ölçeğinin Geliştirilmesi Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (15), 17-22.
- HEISER, N.A., TURNER, S.M. ve BEIDEL, D.C (2003). Shyness: Relationship to Social Phobia and Other Psychiatric Disorder. *Behaviour Research and Therapy*. 41, 209-221.
- HENDERSON, L ve ZIMBARDO, F.G. (1998) Shyness. *Encyclopedia of Mental Health*. San Diego: Academic Press.
- HUNDERT, D. (1996). Teacher Perceptions of the Value and Status of Drama in Education: A Study of One Ontario School Board. *Youth Theatre Journal*, 10 (1) , 25-31

- KAALAND-WEELS, C. (1994). Classroom Teachers Perceptions and Uses of Creative Drama. *Youth Theatre Journal*. 8(4), 21-26.
- KARASAR, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (15. Baskı) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KARASAR, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi-Kavramlar, İlkeler, Teknikler* (10.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- MANTIONE, R. ve SMEAD, S. (2003). *Weaving through words: using the arts to teach reading comprehension strategies*. International Reading Association: Delaware, the USA.
- OKVURAN, A. (2000). *Yaratıcı Dramaya Yönelik Tutumlar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- PILKONIS, P.A (1977).The Behavioral Consequences of Shyness. *Journal of Personality*. 45, 596-611.
- RANCES, J. N. (2005). *Student perceptions of improving comprehension through drama as compared to poetry and fiction in college English freshman composition courses*. Unpublished Doctoral Dissertation, Widener University, Chester, PA.
- SAN, İ. (1996). Yaratıcılığı Geliştiren Bir Yöntem ve Yaratıcı Bireyi Yetiştiren Bir Disiplin: Eğitsel Yaratıcı Drama. *Yeni Türkiye Dergisi*. 2 (7), 148-160
- SWINTON, M. ve MAE, J. (1978). *The Identification Of Competencies Needed By Speech Communication Drama Teachers With Implications For Use In Teacher Education Programs*. M.A. Thesis At Austria.
- TURNER, H, MAYALL, B, DICKINSON, R, CLARK, A, HOOD, S, WIGGINS, M, SAMUELS, J (2004) *Children engaging with drama: An evaluation of the national theatre's drama work in primary schools 2002-2004*. Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London.
- WALSH, J. (2002). Shyness and Social Phobia. *Health&Social Work*. 27 (2), 137.
- ÜSTÜNDAĞ, T. (1994). Günümüz Eğitiminde Dramanın Yeri. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*. 37, 7-10.
- ÜSTÜNDAĞ, T. (1998). Yaratıcı Drama Eğitim Programının Öğeleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi* (107), 30-37.
- YAFFE, S. (1989). Drama as a teaching tool. *Educational Leadership*, 46 (6), 29-35.
- YASSA, N. A. (1997). *A study of the effect of drama education on social interaction in high school students*. Unpublished Doktoral Dissertation, Ontario: Lakehead University.
- YÜKSEL, G. (2003) Üniversite Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerini Etkileyen Faktörler. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 35, 151-172.